Izvadak iz knjige: "Pozdrav našem vremenu"
Priredili: Ivan Čavar, Mato Mihić, Ivan Šešo,
Đakovo, 1964.

»KRŠĆANSTVO JE TOTALITARIZAM ISTINE U ŠIRINI SRCA I EKUMENIZMU LJUBAVI. DO POMIRENJA KRŠĆANSTVA S MODERNOM CIVILIZACIJOM MOŽE DOĆI JEDINO POKRŠĆANJENJEM MODERNE CIVILIZACIJE, NIKAD KAPITULACIJOM KRŠĆANSTVA I CRKVE PRED PAGANIZACIJOM ŽIVOTA I PRED DEIFIKACIJOM ČOVJEKA ZNANOSTI I MATERIJALNOG – TEHNIČKOG PROGRESA.«

Dr. ČEDOMIL ČEKADA

BIOGRAFIJA

Rodio se 6. XI 1896. u Posušju, Hercegovina, iz učiteljske obitelji, koja je Crkvi dala još dva svećenika, njegovu mlađu braću: Dr Smiljana Čekadu — biskupa u Skoplju, i Milivoja Čekadu, koji je umro godine 1961. kao sarajevski katedralni župnik.

Gimnaziju je završio u Travniku kod isusovaca, a bogoslovske nauke u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu u Sarajevu (1914/1918.) i na bogoslovskom fakultetu u Innsbrucku, kao pitomac teološkog konvikta »Canisianum«-a (1918-1922).

Za svećenika je zaređen u Sarajevu 15.VIII 1919. Za doktora bogoslovlja promoviran je u Innsbrucku 1922. Nakon studija službovao je kao svećenik čitavo vrijeme u Sarajevu: kao katehe-ta školama milosrdnih sestara i kao bilježnik Crkvenog suda, zatim kao nadbiskupski tajnik, pa kao kurijalni kancelar, te kao kanonik Vrhbosanskog Prvostolnog Kaptola, na kojem se položaju i danas nalazi.

Uz službene funkcije bavio se i katoličkom publicistikom. Najviše je pisao o predratnom sarajevskom »Katoličkom tjedniku« u kojem je bio jedan od glavnih suradnika. Pisao je uvodnike i druge članke, najviše pod šiframa (Dr. Ins.,C.,Liber i dr.).

Poslije rata javlja se člancima u đakovačkom »Vjesniku« i u »Službi Božijoj«.

MI PITAMO:

Kakav bi izgledao tip idealnog svećenika druge polovine dvadesetog vijeka?

Koje je glavno obilježje krize suvremenog svijeta?

Da li — po Vašem mišljenju — kompromis više koristi ili škodi kršćanstvu?

Što mislite: Kakav kurs treba zauzeti za kristijanizaciju svijeta, koji nam izmiče?

Kako biste, na osnovu svog životnog iskustva, sastavili mladim nasljednicima programatsku deklaraciju svećeničkog života?

MLADOMISNIKU U SPOMENAR

(Stari svećenik mladome)

»Ali ti, čovječe Božji, bježi od ovih stvari! Traži revno pravednost, pobožnost, vjeru, ljubav, postojanost, blagost! Bori se u plemenitoj borbi vjere. . .« (1. Tim 6, 11. 12.) »Znam, naime, komu sam povjerovao...« (2. Tim 1, 12)

Idealan je tip svećenika samo jedan, isti u svim stoljećima: tip svećenika-sveca. Mjerilo je svećeničke vrijednosti i idealizma: sličnost Kristu i ljubav Kristu.

* * *

Kriza je modernoga svijeta kriza duha: prevlast materijalnoga nad duhovnim i moralnim u životu i u kulturi. On je s te strane danas u oštrom sukobu s kršćanstvom.

* * *

Svijet kršćanstva živi jedino od duha milosti i od križnog otkupljenja. Sve organizacijske forme u crkvenom životu vrijede samo toliko, koliko taj duh milosti i otkupljenja, — autentičan, nerazvođen, živ, — kanaliziraju u duše i u svijet. Duh mora u kršćanstvu uvijek stajati ispred akcije, princip ispred taktike, dobrota i ljubav ispred pameti, vječnost ispred vremena.

Uspjeh i neuspjeh kršćanstva u svim periodima jedino o tom ovisi. Kršćanstvo je uvijek jako i prodorno, ako je dobro i sveto. Onda Milost otkupljenja preko njega djeluje. Onda ono imponira svima, koji traže istinu i dobro.

Slabost je kršćanstva uvijek u kompromisu: u mirenju i paktiranju sa svijetom naravi i nagona. Naturalističko, »modernizirano«, kršćanstvo niti ima šta svijetu reći, niti mu ima šta dati. Gubi kontakt s Bogom. Veže ruke mističnom Kristu u sebi. Nije kvas, koji obnavlja i preporađa (Mat. 13, 33.). Nije sô, koja prži i ozdravlja (Mat. 5, 13). Samo se je sebe odreklo. Postalo je »sal insulsum« (Mark. 9, 49.). »Ad nihilum valet ultra!« (Mat. 5, 13.).

* * *

Veliki je svijet, — ono, što se je danas nametnulo masama; ono, što daje ton civilizaciji naših dana i drži u rukama uzde javnoga života, — sav u znaku materijalizacije: on se sve potpunije i sve dosljednije emancipira od duha, od Boga, od objave, od religije, od nadnaravi. Ne možemo ga preporoditi, dok mu najprije ne izmijenimo dušu. Ne možemo ga iznova, na juriš i u masi, osvojiti. Osvojiti ga možemo samo iznutra. Laganom penetracijom: stvaranjem novih stanica u njegovu organizmu. Formiranjem elite i — aktiviranjem elite. Metodom prvoga kršćanstva. Radikalnošću i integralizmom evanđeoskog učenja. Univerzalnošću i zanosom apostolata. Univerzalnog, sveopćeg apostolata. Sveopćeg i po ciljevima i po nosiocima. Svećeničkog uporedo i lajičkog. Širokog i ambicioznog po programu, inventivnog u metodama. Sposobnog i spremnog, da se

prilagodi vanjskim formama života oko sebe, da u sve uđe i sve pokuša, ali i da nadoveže samo ondje, gdje su se ljudi zasitili materije, pa pružaju, makar i nesvijesno, ruke za Bogom. Na dobru volju. Na glad za otkupljenjem. Na razočaranja, praznine i tuge savremenoga svijeta: svijeta bez Oca i bez velikih, vječnih perspektiva. Samo u tom smislu može se ozbiljno govoriti o potrebi, da Crkva uđe u atomsko doba i da se s njim suoči i izmiri. Do pomirenja kršćanstva s modernom civilizacijom može doći jedino pokršćanjenjem moderne civilizacije, nikada kapitulacijom kršćanstva i Crkve pred paganizacijom života i pred deifikacijom čovjeka znanosti i materijalno-tehničkog progresa.

Volit ćemo, moderni, otpadnički svijet oko nas i u njegovoj duhovnoj nevolji; nastojat ćemo da ga razumijemo i da poštujemo njegove stvarne odlike i njegova pozitivna ostvarenja; susretat ćemo ga sa kršćanskim saučešćem i ljubavlju; spasavat ćemo ga na sve načine. Ali se nikada ne ćemo s njim identificirati i izjednačiti (Iv. 7, 7.; 8, 23; 15, 18. 19.; 16, 33.; Gal. 6, 14.; Jak. 4. 4.; 1. Iv. 2, 15. 16. 17.; 3, 13.; 4, 5.; 5, 4. 19.); nikada se ne ćemo pomiriti s njegovom apostatskom životnom filozofijom; nikada ne ćemo dati odrješnice ni njegovim intelektualnim zabludama, ni njegovim moralnim zastranjenjima; uvijek ćemo forsirati oplemenjenje, oduhovljenje, supernaturalizaciju života: orijentaciju na vječnim kriterijima. Bit ćemo tolerantni i dobri prema ljudima, ali nikada ne ćemo biti tolerantni prema ljudskim manama.

Kršćanstvo je totalitarizam istine u širini srca i »ekumenizmu« ljubavi.

Dragi!

Budi svjestan činjenice, da nijedno razdoblje u tvome životu nije po tvoju svećeničku budućnost, ali i po tvoju vječnost, kritičnije od ovoga, kad izlaziš iz sjemeništa i ulaziš u duhovnu pastvu! Kritičnija je možda samo još smrt. Mijenjaš iz temelja ambijenat. Uglavnom na gore. Ne će te više okruživati optimalna duhovna atmosfera svećeničkog idealizma iz sjemeništa. Ne će te više njegove zidine automatski izolirati od svega onoga, što je moralno negativno. Ne će te njegov red siliti, da se moliš i da dišeš zrak nadnaravnosti i vječnosti. Ne će te više okolina samo edificirati, podizati, oduševljavati. Ne ćeš oko sebe imati samo svećenikâ, na kojima ćeš se uvijek moći nadahnuti i koji će te podizati na više. Susrest ćeš se, prvi put, i sa grubom prozom u svetištu i oko svetišta. Sa ugašenim svećeničkim svjetlima; sa solju, koja je već obljutavila. Bit će ih oko tebe, koji će se, sažalno i iskusno, smiješiti tvojim mladomisničkim »iluzijama«. Svodit će te na zemlju sa tvojih bjelokosnih kula i govorit će ti: »Budi pametan i realan! Drugo je teorija, a drugo praksa. Kršćanstvo naših dana mora biti savremeno. Moraš se aklimatizirati!« Dočekat će te vani slatka napast slobode i sva zavodnička lukavost svijeta, koji će ti nuditi svoje voće, što tako opojno miriše. Prvi ćeš put biti sâm, a intoniraš svoj svećenički život zauvijek. Daješ mu konačan smjer. Stvaraš mu stil i tradiciju. Formiraš habitualne navike, običaje, manire.

Moraš stoga biti ozbiljan i jak. A moraš se i osloniti na nekoga, tko je uvijek dobar i uvijek mudar. A znaš, tko je to. Bog!

Moli!

Moraš mu se moliti. Moraš iskreno i intimno voljeti i doživljavati Krista. Moraš štovati Gospu. Ako hoćeš, da ti mraz ne oprži krila već pri prvom susretu sa životom u svijetu, od prvog dana moli! Moli sve ono, što si molio u sjemeništu! Moli isto onako: kako si molio u sjemeništu! Danas ti je molitva još potrebnija nego jučer. Već prvi dan razmatraj, već prvi dan adoriraj, već prvi dan, pobožno, služi sv. misu i zahvali se iza nje, — čitav četvrt sata, — već prvi dan izmoli

svoj časoslov, u sabranosti i radosti duha, već prvi dan smiri na vrijeme svoju krunicu, već prvi dan pročitaj štogod iz Svetoga Pisma ili iz koje duhovne knjige, već prvi dan ispitaj savjest i općenito, i posebno, u nekoj aktualnoj točki! I drugi dan! I treći! I svaki dan, dok si živ! I odmah prve nedjelje otidi na ispovijed! I odmah prve godine obavi duhovne vježbe! I svake ih godine obavi! Kojiput i dulje, ako ti ispane prilika! Radili to drugi oko tebe, ne radili. Tvoj je Gospodin samo jedan. A on to od tebe traži. I on uz to za tebe veže milost ustrajnosti i vjernosti u svećeništvu. »Orate, ut non intretis in tentationem!« (Mat. 26, 41.; Mark. 14, 38.; Luk. 22, 40. 46.). »Oportet semper orare et non deficere!« (Luk. 18, 1.). On će ti kroz molitvu govoriti; on će te kroz molitvu savjetovati; on će te molitvom čuvati, braniti, jačati; on će te po molitvi i dignuti, ako podneš. Moli se, i kad si bio pred Bogom zločest! Nijedan se svećenik, koji je molio, nije ni izgubio, ni pokvario. Ustrajat će. Ostat će vjeran do kraja. Ne će možda biti svećenički svetac, ali bit će apostol i revnitelj. Što redovnike i redovnice drži na visini, što im je prva vanjska milost, nego baš česta i redovita molitva? A koji je, od mladih svećenika, već prvi dan, propustio i razmatranje, i adoraciju, i ispit savjesti, on se odmah, već prvi dan, i duhovno ugasio. Svrstao se među svećenike-nadničare. Utopio se u običnosti i mlakosti. Zaspao je »sopore gravi« (Jon. 1, 5.). Naturalizirao se je i, u biti, posvjetovnjačio. Živi pred Bogom i pastorizira bez računa i knjigovodstva. Na vjeru i na sreću. Nikada se, bez svagdanjeg ispita savjesti, osobito onog posebnog, ne će otrgnuti od svojih karakternih mana. Prekriži ga slobodno kao svećenika, uz koga si vezao neke nade! Nijesi ti, koji od sebe praviš svećenika i apostola, nego milost Božja. »Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat, Deus!« (1. Kor. 3, 7.). A milost se Božja zaslužuje i dobiva molitvom.

Drži se reda!

Ako hoćeš da ustraješ i da doneseš plod, zadrži, odmah od prvog dana, stil života, kojemu te je priučavala Crkva kroz sve tvoje sjemenišne godine! »Serva ordinem!« Drži se reda! Ustani na vrijeme: odmah prvi dan, kad si stigao

na župu! I izvrši, odmah prvi dan, sve ono, što si sebi isplanirao, preduzeo, u bogosloviji! Sve na vrijeme obavi, sve po planu! Govori misu točno, svaki dan u isto vrijeme! Ne daj, da te vjernici čekaju ni minute! Drži se u misi svih rubrika! U ispovjedaonicu sjedni svaki dan: ili prije mise ili iza mise! Neka penitenti znadu, kad će te sigurno naći. Doručkuj, ručaj, večeraj u sat, koji si za to odredio! Uvijek u isto doba polazi na počinak! Ne sijeli navečer, uz radio, do u kasne sate! Uvedi, čim postaneš župnikom, kancelarijske satove, kada će te vjernici, bez dangube, moći potražiti i naći za stolom u župskom uredu! I pozivaj ih, da te u to doba slobodno konzultiraju u svim svojim potrebama! Odmah u ponedjeljak počni se spremati za slijedeću nedjeljnu ili blagdansku propovijed! Odmah se počni pripravljati na trienalne ispite! Opetuj moral! Svaki dan pročitaj, barem nešto, ozbiljno i korisno! Budi u svemu čovjek rada i reda! Bit ćeš onda i čovjek dužnosti. Bit ćeš i uredan i savjestan svećenik. Ne ćeš onda biti ni hodavac i vječni putnik: pazit ćeš na rezidenciju. A ako prvi dan prespeš u postelji, gotov si i kao duhovni čovjek i kao duhovni pastir. Na svaku ćeš misu kasniti. Svaku ćeš propovijed improvizirati. Na svaku ćeš katehizaciju dolaziti nepripravan. Izvlačit će te kuharica ili sestra iz kreveta; misit ćeš bunovan i neumiven; vjernici će te tražiti po krčmama i kavanama za krštenje i vjenčanje. Radio će ti biti i uspavanka, i budnica, i večernja molitva, i razmatranje. Sve će ti u duhovnoj pastvi spavati. Ne će ti nitko dolaziti svaki dan na pričest. Ne ćeš imati ministranata. Prazna će biti ispovjedaonica. A prazna i duša. Ako si talenat, bit ćeš uvijek jalov i abuličan talenat, zavezan u rubac i zakopan u zemlju: ne će od tebe ni Crkva ni duše imati ništa osim, eventualno, koje stolne i salonske duhovitosti.

Budi čovjek samozataje!

Od prvog dana u pastvi opredijeli se za životnu mudrost Evanđelja! A ona je u samozataji i križu. Ne smiješ podleći napasti slobode ni zovu sjetila. Tvoja sloboda neka bude Kristova sloboda: sloboda duha (Iv. 8, 36.)! Nemoj odmah prvi dan pružiti ruke za čašom, za duhanom, za pečenicom,

za crnom kavom! Nije u tom svećenička ni ljudska punoljetnost. Sustavno se obuzdaj i mrtvi! Inače ne ćeš nikada postati duhovni čovjek; inače ćeš se sto puta oglušiti glasu milosti, kad te zove na više: on je uvijek težak nižemu čovjeku u nama. »Animalis homo non percipit ea, quae sunt Spiritus Dei!« (1. Kor. 2, 14). Svezat će te, zarobit će te tijelo. Što manje uzimlji od materijalnoga života! Ono potrebno. Sladokustvo nije na svećeniku vrlina. Duhan još manje. Piće najmanje. Poniženje je duha, kad svećenik obilazi kuhinju i zaviruje u lonce. Gubiš auktoritet i vlast nad sobom, ako ti je uvijek cigareta u ustima i ako ti ruke za njom ršću. Nemoj uopće pušiti: šta će ti to! Zašto da robuješ? Predstavljaš ozbiljnost vječnosti. A u piću je i ludost, i krv, i blud. Nikada ono nije saveznik kreposti ni čistoće. »Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes!« (Crkv. 19, 2.). Ako si iz obitelji ili iz kraja, gdje se pije, budi apstinent: to ti je tada jedina sigurna garancija protiv otrova, što ga nosiš u žilama! Ne jedi u svako doba! Ne jedi, u svojoj kući, nikada izvan obroka! Ne potcjenjuj posta! Posvećen je i tradicijom Crkve i iskustvom svetaca. Psihologija ga psihičko-fizičkog paralelizma i antitetičnosti preporučuje. Dolično se odijevaj, ali ne budi kicoš! Uvijek u odijevanju biraj ono, što je ozbiljnije i skromnije! Ne treba ti žutih cipela ni zelenih balona; ne treba ti »Windjacke«: učinit ćeš se tim samo smiješnim u svim pametnim očima. Nosi, iz načela, uvijek svećeničko odijelo! I na putu! Ne boj se svijeta! Ne stidi se svoga svećeništva! Budi spreman i na porugu »radi imena Isusova« (Dj. Ap. 5, 41.)! Svjedok ti je i anđeo čuvar tvoje svećeničko odijelo. I pokora. Ne skidaj nikada kaputa pred drugima, a pogotovu ne na ulici, za stolom, u crkvi (na koru, u sakristiji)! Preči je »decorum clericale« nego komocija i rashlada. Nemoj previše paziti ni na zdravlje! Nije glavno da dugo živiš, nego da dobro živiš. Čuvaj se svake pasije: i sportske i glazbene! Zašto da poloviš dušu, kad je čitavu treba Bog? Upotrebljuj vrijeme korisno i razumno, po kriterijima vjere! Nikada se, iz principa, ne kartaj! Nikomu za volju! Nikada ne idi na plažu, nikada, osim na putovanju, u gostionu, što rjeđe u kino: samo kad se daje što klasično i uistinu umjetnički vrijedno ili poučno! Čuvaj se dugova! Ne živi

i ne gospoduj nikada na tuđi račun! Ne naručuj nikada, što ne možeš platiti! Ni knjiga, ni časopisa! Drži rokove! Podmiruj na vrijeme obveze! Ne prosjači i ne ciganči! Budi i u tomu svećenički ozbiljan, savjestan i ponosan! A intencija nikad ne gomilaj! Boj se Boga! Drži novac od njih uvijek u rezervi, dok ih nijesi izgovorio! Strpljiv budi u križevima! Nemoj se uvijek tužiti i jadati! Nikada, nijednom riječi, ne kritikuj Boga, što ti ih je poslao! Šuti i trpi! »Fiat voluntas tua!« (Mat. 6, 10.; 26, 42.; Luk. 22. 42.). Eto, »in omnibus teipsum praebe exemplum bonorum operum, — in integritate, in gravitate —« (Tit. 2, 7.)! Svećenik si. A za svećenika će uvijek vrijediti ona zlatna riječ iz »Nasljeduj Krista«: »Eius (sacerdotis) conversatio non cum popularibus et communibus hominum viis!« (Im. Chr. IV., 5, 12.).

Čuvaj ljiljan!

Budi čist! Bježi od napasti, ako ljubiš Gospodina! Bježi od nje najviše ondje, gdje si najslabiji! Ti, i svi mi. Religija, koju ispovijedamo, poklonik je čistoće: to joj je specificum u svačijim očima. Djevičanstvo nam je stalež i profesija. Celibat je jedna od najvećih i snaga i dika Crkve, moralnih i organizacijskih. Ni u jednoj drugoj stvari ne treba ljudima toliko pobude i visokih primjera, koliko u stvari čistoće: u njoj je svijet najslabiji. Daj mu ih! Samo, ako si čist, može ti Isus biti jedina ljubav, a duše jedina strast. Samo ako si duhovno sâm, možeš sav živjeti za druge i biti im brat i otac. Neka stoga u tvoju sobu, župničku ili kapelansku, ne ulazi nikakvo literarno smeće i nikakve ilustracije i magazini sa pikanterijama u riječi i na slici! Neka na tvoja svećenička usta ne izađe, dok si živ, nikada, nijedna gruba i nečedna riječ, nijedna krupna i trivijalna šala! Zamračit ćeš njom sliku Gospodinovu u sebi. Sablaznit ćeš sve duše oko sebe, koje kršćanski osjećaju. Ne pjevaj nikada, iz načela, ljubavnih pjesama! Nije čednost skrupuloznost: čednost je neprevarljiv biljeg fine svećeničke duše, izraz moralne ozbiljnosti i integralizma. Žena je vjernik, rođeni vjernik; žena je stup vjere u obitelji i

društvu; žena je, kao čovjek, od naravi idealnija, a, kao apostol, i inventivnija i požrtvovnija od muškarca. Ne ćeš od nje bježati; radit ćeš s njom i na njenoj izgradnji. Ali žena je za tebe, kao za muškarca i svećenika, i prva napast; dobro ćeš je se čuvati; bit ćeš prema njoj uvijek diskretan i oprezan. Bludnost je vatra: dosta je jedna njezina iskra, da se zapališ i spržiš. Ima seksus svoju posebnu, čudnu i crnu logiku. Tko mu se neoprezno približi, on ga proždre. Nema »in materia sexti« malenkosti; nema igranja. Davno su tu postavljeni principi: »In fuga salus!«, »Principiis obsta!« Nikada nemoj biti sa ženskim svijetom povjerljiv, nikada intiman, nikada »per tu«! Sve momačko i kavalirsko, sve nježno i sentimentalno, neka bude od tebe daleko! Zamijeni to duhovnom otmjenošću, prirodnom i oduhovljenom! Neka žene u tebi vole tvoje svećeništvo i tvoju dušu; neka te vole i štuju izdaleka, kao oca i kao Božju svetinju! Na oltaru i u ispovjedaonici, ne u boudoiru i po zabavama! Ne dopisuj se ni s jednom redovito bez potrebe! Ne nameći se nikada nijednoj ženi za »duhovnog vođu«, a najmanje »pobožnjačicama« i »akcionašicama«, koje se oko tebe previše slatko smiju i vrte! Ne figuriraj nikada kao samozvani »ekspert« za žensku duhovnu pastvu! Može te to stati glave i duše. Među ženske zalazi, osobito dok si mladi, samo po dužnosti i po poslanju Crkve! Kućanstvo, ako ne možeš držati kod sebe časnih sestara, — sa svim kaucijama, dakako, — neka ti vodi samo netko od najbliže ženske rodbine ili koja starija osoba »notae probitatis«! Radije samotuj i pati se, nego da uzmeš u kuću nepoznatu i problematičnu žensku i izvrgneš se bližnjoj grešnoj prilici!

Gledaj Isusu u oči! Iskren budi sebi i Bogu! Govori istinu!

Budi uvijek prema Bogu iskren, a prema sebi skeptičan i sumnjičav! Zaviruj često, s neumoljivom strogošću, u sve zakutke svoje duše! I studiraj njezine pokrete! I one finije! Ne daj, da te prirodni i instinktivni čovjek i u čemu prevari i zavede! Prepoznaj sotonu, i kad se je preobukao u anđela svijetla! Gledaj uvijek Bogu i Isusu ravno u oči! I pazi dobro, da pred njima ne hiniš! Da im ne pokušavaš »podvaliti«. Svoje želje pod njihove. Svoje duhovne bijede pod krepost i pravdu. Čim opaziš prijekor ili žalost u Isusovim očima, odmah se kucaj u prsa, odmah se trgni! To je glas milosti; to je opomena, koja spasava. A budi uvijek lojalan i prema evanđeoskoj istini, što je propovijedaš! Uvijek drži uz nju, u teoriji i principu: I onda, kad joj u životu, po ljudskoj slaboći, nijesi potpuno vjeran! »Viam Dei in veritate doce!« (Mat. 22, 16.; Luk. 20, 21.). Uvijek od ljudi traži ono, što Bog od njih traži! Uvijek im, osobito u ispovijedi, preporučuj ono, što je dobro, pa makar ti tako ne radio! Nikada nemoj nazvati dobra zlim, ni zla dobrim! Nikada ne izdaji dobra i ne rugaj mu se! Nikada, pristrano i tendenciozno, ne idealiziraj prilika u Crkvi ni crkvenih osoba! Prenavljanjem se Bogu ne služi. Vjerovati ti ni onako ne će nitko: ljudi imaju oči. Samo ćeš dobroj stvari naškoditi. Proglasit će te licemjerom, a Crkvu dioničkim društvom za međusobno ispomaganje.

Imaj svoju glavu! Za Bogom idi, ne za ljudima!

Za Bogom idi, ne za ljudima! Budi Božji sluga, a ne ljudski kmet! Ni kmet svojih svećeničkih kolega! Ni kmet svojih svećeničkih principala! Ljudi su uvijek u božanskim stvarima krhki i lomni, nedosljedni i jednostrani. Nikada se ni na jednoga od njih ne kuni; nikada ni jednoga od njih slijepo ne kopiraj i ne slijedi! »Nitko nije dobar do li jedini Bog!« (Luk. 18, 19.; Mat. 19, 17.; Mark. 10, 18.). »Proklet da je, koji se uzda u čovjeka!« (Jer. 17, 5.). Jedini tvoj vrhovni i neprevarljivi Učitelj (Mat. 23, 8.) neka bude Krist! Jedina mudrost, koju ćeš bez ikakve rezerve prihvaćati i slijediti, neka bude božanska mudrost Evanđelja, u autentičnoj interpretaciji Crkve! Ljude, pa i svećenike, oko sebe promatraj uvijek u ogledalu Evanđelja! Gdje u njima prepoznaš Krista, slijedi ih, povjeri im se! Gdje vidiš, da njihova shvaćanja, njihove manire, njihov život, odudaraju od onoga, što je Gospodin učio i radio, ti ostani uz Evanđelje, pa makar i od sviju izoliran! Imaj uvijek svoju glavu i svoju savjest! Ne misli tuđom glavom, ne živi po tuđoj savjesti! Masa je, i svećenička, uvijek prosječna. Idealisti i sveci uvijek su manjina. Budi stoga kri-

tičan! Nitko ti to ne može zamjerti. Tvoje poštivanje auktoriteta neka bude razborito i prosvijetljeno! Graduiraj ga i kategoriziraj u duhu vjere! Budi iskreno odan Svetoj Stolici! U Petru je sva snaga katolicizma. Bez papinstva davno bismo se već bili, i na Zapadu, raspali u sekte. I danas nas jedino ono od toga brani. Štuj i starije u kleru! Znak je male pameti i defektne asketske kulture srca, kad mlad svećenik nastupa prepotentno. Principalu se, budeš li kapelan, prilagodi, kolikogod možeš; više crkvene starješine štuj i slušaj; nijedne biskupove nardbe ni propisa svjesno ne krši! Sa svećeničkim kolegama budi vazda fin; s njima surađuj u svemu, što vidiš, da je dobro; budi s njima solidaran u svakoj Božjoj stvari, u svakoj zajedničkoj pastoralnoj akciji; čuvaj se svake afektacije i čudaštva u odnosu prema svećeničkoj subraći! Ali robovati nemoj: ni većini, ni ambijentu, ni »općem mišljenju«! Budi uvijek spreman, da zaplivaš i protiv struje, ako ti savjest to nalaže! A mnogo će ti puta naložiti. Ti ostani uz dobro, pa makar se našao sam! Istina se ne legitimira i ne ovjerovljuje glasovanjem. »Non numerantur, sed ponderantur!« Drži uvijek s boljima; i s najboljima! S njima se savjetuj! Kod njih se ispovjedaj. Kad valja da biraš između, auktoritativne i legalne, pastoralne teorije, kako je izlaže i uči Crkva, i pastoralne »prakse«, za koju, možda i glasno, nametljivo i grlato, plediraju »kolege«, ti se opredijeli uvijek za teoriju! Teorija je praksa najboljih i najsavjesnijih!

Budi junak!

Budi junak! Ne boj se ljudi; Boga se boj! Njegovu stvar brani i uz najveće žrtve i neprilike! Nijesi ništa izgubio, ako za Boga trpiš. Dobio si (Mat. 5, 11. 12.). Na nebu plaću, na zemlji auktoritet karaktera, borca, ljudine, priznavaoca. Svatko će te tada štovati, pa ako te i mrzi. Boga i Crkvu predstavljaš, najviše auktoritete: nastupaj uvijek ispred njih dostojanstveno i s apostolskom slobodom! Ne prezaj ni od odioznih koraka, kad vidiš, da ih moraš poduzeti! Ne odgađaj od straha, od danas do sutra, neugodnih dužnosti; ne izmiči se, slabićki, delikatnim i kritičnim susretima! Ne laskaj nikomu! Ni crkvenim starješinama!

Kaži svakome, ponizno, ali i otvoreno, što misliš! Nikada nemoj biti kameleon u reverendi! Ne uživaj u dvoznačnostima, dvoličnosti, namještenom klanjanju i smješkanju na sve strane! U Evanđelju nema »diplomacije«. Lukavstva Bog ne voli: on voli istinu. I ljude od istine (Iv. 18, 37). Kad valja birati između metoda diplomacije i evanđeoske prostodušnosti i ravne linije, ti se uvijek opredijeli za Evanđelje! Ne ćeš to požaliti na dan suda i vječnosti. Razborit budi, ali tvoj svećenički razbor neka nikada ne bude slabićki ni servilan! Kriptokršćani nijesu dragi Bogu. »Noli erubescere testimonium Domini nostri!« (2. Tim. 1, 8.), oporuka je, što ju je svima crkvenim ljudima ostavio Apostol. Lojalan moraš biti prema svakomu, zakonitom, civilnom auktoritetu. Nije tvoje da politiziraš i da dižeš bune. No nikada se nemoj ni podvlačiti pod skute onima, koji imaju vlast! Ponizio bi tim Boga i istinu, koju propovijedaš. Teško i njoj i tebi, ako je drukčije ne možeš afirmirati osim spletkama i savezništvom sa žandarima, predsjednicima, poreznicima, gazdama! Svećenik mora uvijek biti tribun istine i tribun naroda. Saveznik dobrih; prijatelj siromašnih, malih i potlačenih. Dosljedno to svagdje provodi! I kad ideš na selo, uvrati se u najbolju kuću, a ne u najbogatiju! I vjernike uvijek odgajaj za kršćansku principijelnost i neustrašivost! »Tko mene prizna pred ljudima, priznat ću i ja njega pred Ocem svojim nebeskim. A tko mene zaniječe pred ljudima, zanijekat ću i ja njega pred Ocem svojim nebeskim!« (Mat. 10, 32. 33).

Ne budi osrednjak!

Ne budi nikada osrednjak! Čitav kršćanin i čitav svećenik budi! Integralac i u teoriji i u praksi! Ambiciozan i asketski i pastoralno. Gledaj, da do kraja realiziraš svećeničke ideale! Nikada nemoj biti svećenički polovičar! Bio bi to znak, da trguješ s Gospodinom, a da ga ne voliš. Znak, da ni sam ne vjeruješ potpuno u svoje ideale. Znak, da laviraš, da mešetariš između Boga i svijeta. Odvelo bi te malo pomalo u mlakost, u duhovno kapitulantstvo, u molitvenu i pastoralnu rutinu i mehaničnost. Tko sumnja i hramlje, vraća se i nazaduje. Sve više, sve bezvoljnije, sve

fatalnije. Niti je vruć niti hladan. A znaš, kako Gospodin u Otkrivenju govori o takvim »anđelima crkava«: »Scio opera tua: quia neque frigidus es neque calidus; utinam frigidus esses aut calidus! Sed quia tepidus es et nec frigidus nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo!« (Otkr. 3, 15. 16.). Samo što ih još nije ispljuvao iz svojih usta! Grsti mu se na njih. Gdje u crkvenom životu prevlada tip svećenika osrednjaka, anemija je vjerskog života neizbježiva. Žive vode pretvaraju se u mrtvu, ustajalu, mlaku. Apostoli iskrenu se i izrode u namještenike i činovnike. Od boraca Božjih postaju žabari.

Nesebičan budi!

Nesebičan budi! I ponizan. To je oboje zapravo samo jedna krepost. Centralna krepost u kršćanstvu. Preduvjet svakom nadnaravnom uspjehu. »Bog se oholima protivi, a poniznima daje milost!« (Jak. 4, 6.; 1. Petr. 5, 5.). Nikada neka te u tvom svećeničkom radu ne vodi lični interes, materijalna korist, osobna ambicija! Pročisti svaki dan svoje nakane! Ne traži svoje slave, već slavu Božju! Ne jagmi se za titule i položaje! Nikada sam sebe ne hvali i ne reklamiraj! Ni u razgovoru, ni u društvu, ni, pogotovu, na propovjedaonici! Radi za Boga i za Božju plaću, a ne za ljudska priznanja! Nikada nemoj klonuti u svom pastoralnom poletu zato, što ti drugi, — i viši — ne priznaju i ne honoriraju trud i zasluge! Ne klasificiraj svećeničkih mjesta i službi po dohocima, nego samo po izgledu i mogućnostima, da na njima učiniš što više za slavu Božju i za dobro besmrtnih duša: po svojim sposobnostima, darovima, sklonostima! Nemoj, iz načela, nikada tražiti, da te stave na neko mjesto, gdje ti želiš! Bolje je, savršenije, sigurnije, da se predaš ruci Providnosti i volji onih viših. Ali zato, bio gdje bio, učini za Boga i za duše sve, što možeš: radi revno i ustrajno! Pokazali se plodovi, ne pokazali se. Požeo uspjehe i priznanja, ne požeo. A za novac ne radi ništa! Ne trguj nikada riječi Božjom ni duhovnim uslugama braći! Ne govori o njemu nikada sa oltara i sa propovjedaonice! Ne prosjači i ne jadikuj! Ne insistiraj na taksama i biru! Ako to učiniš, ponizio si i profanirao svoje svećeništvo i »dar Božji« (Iv. 4, 10.) u svojim rukama. Ne bavi se ni ekonomijom na veliko! Ne možeš biti i svećenik i trgovac. Providnost će te i bez toga hraniti: ne boj se! Osjećat ćeš njezinu darežljivu čudotvorku ruku, kamo se god okreneš. Ne će nijedan svećenik ogladnjeti, koji je čitavim srcem Božji. Pokaži mi ga, koji je ogladnio! Vjernici će s njim podijelti i zadnji zalogaj. Nemoj ni previše štedjeti! Škrtost je na svećeniku uvijek pomalo svetogrđe i simonija. Darežljiv budi! Gostoljubiv budi! Gostoljubiv osobito prema svećeničkoj subraći! Gostoljubiv, ali bez rastrošnosti i luksusa! »Oportet — episcopum — esse hospitalem!« (1. Tim. 3, 2.; Tit. 1, 8.; Rim. 12, 13.; Hebr. 13, 2.; 1. Petr. 4, 9.). Bez velikodušnosti nema apostola. »Beatius est magis dare, quam accipere!« (Dj. Ap. 20, 35.).

I u životu i u pastvi budi optimista!

I u životu i u pastivi budi uvijek optimista! Realističan optimista, ne fantasta. Razborit optimista; ne sangvinik, koji ne misli, ni fanatik, koji samo oko sebe lupa i ruši. Nadnaravan optimista, koji konzultira i zaziva Duha Svetoga prije svake važnije odluke i svaki dan preporučuje Bogu u molitvi sve svoje osnove. Uvijek tvrdo vjeruj u snagu Božju i u čudesne puteve Milosti! Ne gubi pouzdanja pred poteškoćama i neuspjesima! Moli, radi i čekaj Gospodinov čas! Što ti ne možeš, može on. »Potens est autem!« (2. Kor. 9, 8.; Ef. 3, 20.). Bogat je; vlada srcima: drži u ruci konce historije i niti svih ljudskih udesa (Poslov. 21, 1.). Pesimizam je u pastvi isto što i poraz. On ne stvara; on samo gubi i napušta pozicije. Ne usuđuje se ništa poduzeti. Svagdje, naturalistički, vidi samo poteškoće i zapreke, a ne računa sa najvišom realnošću: Milosti i Providnosti. Ne misli, da je Bogu jednako lako spasiti »vel in multis vel in paucis« (1. Kralj. 14, 6.). Inicijative moraš imati. Smiono moraš nastupati, ne kunktatorski. »Fortes fortuna iuvat!« »Habete fidem Dei!« (Mark. 11, 22.). »Omnia possibilia sunt credenti!« (Mark. 9. 23.). Nikada ne smiješ u pastvi natrag. Nikada ne smiješ stagnirati ni mirovati. Uvijek moraš nešto poduzimati, uvoditi, sređivati, dopunjivati. Ne smiješ biti pastoralni minimalista, kojemu je

sva pastva, da ode do bolesnika, kad ga pozove, da krsti dijete, kad mu ga donesu, da održi nedjeljom propovijed, bez prave priprave, i da, na vrat na nos, ispovjedi one, koji mu se jave, unatoč nervozi, s kojom će ih dočekati. Uvijek moraš u pastvi naprijed; nikada se ne smiješ štedjeti. Onda će te pratiti i blagoslov odozgor. »Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet!« (2. Kor. 9, 6.). Ne boj se rizika i novosti! Lako je biti skeptik i kritikant, pa svemu prigovarati, o svemu sumnjati, biti u opoziciji protiv svega; samo tom metodom još nitko nikada nije ništa napravio. Tko hoće, da mu je unaprijed sve osigurano, sa sto posto, nikada ne će ni započeti, a kamoli dovršiti što veliko. Kunktatori nijesu apostoli!

Budi široke duše u svemu!

Širok budi! Sve, što je Božje, široko je i veliko. Sitničavost uvijek kompromitira. Čudaštvo pravi svećenika smiješnim i antipatičnim. Fanatizam i tvrdoglavost odbijaju. Partikularizam i lokalizam smrt su apostolatu. Budi i ti uvijek širok! Voli istinu, gdje je god nađeš! Priznaj dobru volju svakomu, tko je ima! Obveseli se svakom uspjehu Božje stvari, bez obzira, tko stoji za njom! (Filip. 1, 18.). Podupri je nesebično! Pohvali rado svakoga, tko je zaslužio! Interesuj se i za događaje, novosti, prinove, probleme u drugim dijecezama, krajevima, redovima! Štuj svačije mišljenje, saslušaj svačije razloge, nastoj da svakoga razumiješ! Nemoj nikada tvrdoglavo insistirati na pojedinostima i sitnicama! Sudjeluj rado na svećeničkim sastancima, koronama, rekolekcijama, pastoralnim tečajevima i debatama! Prijateljuj i dopisuj se i sa svećenicima, koji su od tebe daleko! Plediraj uvijek za uzajamnost i solidarnost u čitavu našemu javnom katoličkom i crkvenom životu! Budi uvijek objektivan i prema protivniku! I uvijek građanski i ljudski tolerantan! I u odnosu s inovjercima. Kontakt je danas s njima i moguć i poželjan; dodirnih točaka ima bezbroj. Prirodni su nam saveznici u borbi protiv bezvjerja, nemorala, lajicizacije života. Ne zaboravljaj nikada, da je danas doba ekumenizma i unije!

Štuj prava i slobodu vjernika!

Napose uvijek pomno štuj prava i slobodu svojih vjernika-lajika! Svagdje, gdje im ju je Bog ostavio! Nijesmo mi svećenici gospodari u svetištu. Mi smo u njemu sluge i upravitelji (Luk. 12, 42.; 1. Kor 4, 1. 2.; 2. Kor. 6, 4.; Kol. 1, 25.; Tit. 1, 7.; 1. Petr. 4. 10.). Radimo po direktivama; nemamo prava ni na kakvo diktiranje ni samovolju. Duše su Božje, nijesu naše. I savjesti su Božje, nijesu naše. Duh je Sveti suveren u carstvu milosti i spasavanja, nijesmo mi. Ne nameći ni ti silom svojih ideja dušama! Ni penitentima. Ni redovnicama. Dosta je, da od ljudi tražiš ono, što Bog od njih traži. U pojedinostima ostavljaj im slobodu! Svatko će odgovarati Bogu za svoju dušu. Svakomu se Bog javlja na individualan način. Nijesu duše šahovske figure u našim svećeničkim rukama. Njihov je gospodar Bog, koji ih ljubi: »qui amat animas« (Mudr. 11, 27.). Širok budi u duhovnome vodstvu, ali i u upravi općinom vjernika, koja ti je povjerena! Sloboda je duhovna atmosfera kršćanstva. »Ubi Domini Spiritus, ibi libertas!« (2. Kor. 3, 17.). Svaki je kršćanin, — i lajik, — punoljetan sin kuće Božje. Ima pravo da misli, da govori, da predlaže, da se tuži, da radi, da bira. Susreći stoga svoje vjernike sa povjerenjem, tretiraj ih više kao braću nego kao podložnike, slušaj njihove želje, pozivaj ih na suradnju, čuvaj se, da ih ni u čemu ne ucviliš, ne izazoveš, ne uvrijediš, ne poniziš, ne odbiješ! Prilagodi pastvu, kolikogod ti je moguće, u okviru Evanđelja i crkvenih direktiva, potrebama, pa i željama i ukusu vjernika! Ne bježi od lajikata i lajikâ! Apostolat i svećeništvo nijesu kasta ni klasa: kao svećenik poslan si k ljudima; moraš s ljudima i među ljudima ostati. »Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur!« (Hebr. 5, 1.). Klerikalizam je karikatura crkvenosti. Sakristijski sistem pastve negacija je univerzalne apostolske misije kršćanstva. Zalazi među vjernike; drži s njima kontakt, — onaj specifično pastoralni; — dužnost ti je! Ali ne favorizuj, dakako, nijedne grupe na račun drugih; svima pripadaš. Dočekaj s radošću svaku apostolsku inicijativu iz lajičkih redova! Ne veži vjernicima ruku bez potrebe! Svežeš li ih, svezao si krila Crkvi: ona se danas, — svi to vide — uopće više

ne može u modernom svijetu afirmirati bez lajičke akcije, i u Crkvi i u javnom životu, u kojemu lajici rade, u vlastitoj kompetenciji, u svoje ime i na svoju odgovornost, ali po savjesti, koju im je Crkva odgojila, i prema moralnim direktivama, koje im je ona dala. Pusti lajičke vjernike da rade! Župska je crkva njihova: neka je grade! Kler je njihov, sjemeništa su njihova: neka se za njih brinu; neka ih uzdržavaju! Djeca su njihova: neka ih odgajaju i katehiziraju! Pjevanje je u crkvi njihovo: neka ga vode! Procesije su, i prve svete pričesti, i mlade mise njihove: neka ih organiziraju i aranžiraju! Baštinici su neba oko njih; braća su im i susjedi, i kolege: neka ih spasavaju! Javni je, civilni, život njihov: neka ga pokršćane! Pastva bez lajičke suradnje i apostolata, ali i bez lajičkih prava i lajičke inicijative, danas je kljasta; ostala je i bez ruku, i bez nogu, i bez glasa. Katolička je Akcija lajikat; pastoralna je organizacija lajikat; kršćanski je svijet od sutra, »svijet za Krista«, lajikat!

Plemenit budi!

Plemenit budi! Budi dobra srca prema svakome! Ne možeš biti svećenik, dok nijesi kršćanin. A ne možeš biti kršćanin, dok nijesi čovjek. Sramota je, da nas obični vjernici, pa i svjetski ljudi, pa i bezvjerci koji put, natkriljuju u ljudstvu i humanosti. A bude to često. Kod tebe neka ne bude! Budi čovjekoljubiv i milosrdan! Budi blag i strpljiv! Suosjećaj sa svakom ljudskom patnjom! Obilazi i tješi bolesnike! Pomaži sirotama! Žali grješnike! Podnosi, veledušno, velike i male, ljudske slabosti! Uvijek ubrajaj, i riječju i postupkom, i sebe među one, koje koriš i koji su Božji dužnici! Propovijedaj uvijek kršćanskim dušama dobrotu! Uči ih, da je Bog dobar i milosrdan! I da je milosrđe siguran put k nebu! Ne ćeš inače nikada biti drugi Krist. Nema kršćanstva bez ljubavi i karitativnosti. Gromovnički, sudački, duh nije Isusov duh (Luk. 9, 55.; Mat. 7, 1.; Rim. 2, 1. 3.; 14, 4. 10.). Nije ni apostolski. »Flere cum flentibus!« (Rim. 12, 15.). »Tamquam si nutrix foveat filios suos!« (1. Sol. 2, 7.). Nikada nemoj biti, ni u crkvi ni u pastvi, diktator ni žandar! Nikada »veličanstvo«! Promašio si posve metodu, ako tražiš, da ljudi pred tobom

dršću i da te se boje. Neka te vole! Ne zlorabi auktoriteta, koji nije tvoj! Nemoj nikada biti sam svoj apologeta: ostavi svoju obranu Bogu (Ps. 42, 1.)! Nikada ne obračunavaj sa svojim »protivnicima« sa propovjedaonice; nikada s nje ne govori »pro domo«: nelojalno je; samo ponizuješ i sebe i riječ Božju. Ako te ljudi slušaju i štuju, slušaju te i štuju, — budi toga dobro uvijek svjestan, — samo radi Gospodina; njega u tebi gledaju. Nijesi im gospodar: samo si prvi sluga, koga je gospodar kuće stavio pred njegove drugove (Luk. 12, 42.). Ne smiješ im biti težak. Ne smiješ biti otresit i nervozan. Odbit ćeš ih i od sebe i od Gospodina. Moraš biti ponizan i malen kao i oni; njima jednak. Svjesno moraš izbjegavati svako grandseigneurstvo, svaku pozu, svaku pompu, svaki nastup s visoka. »Unus est — magister vester, omnes autem vos fratres estis!« (Mat. 23, 8.). »Vide, ne feceris! Conservus tuus sum!« (Otkr. 19, 10.). Izbjegavaj afere: osobito one male, lične! Praštaj i zaboravljaj, da ti se oprosti i zaboravi (Luk. 6, 37.)! Budi, baš jer si starješina, najmanji od sviju (Mat. 20, 26-28.; Mark. 9, 35.; Luk. 22, 26.)! Peri noge svoj svojoj ljudskoj braći: po primjeru i nalogu Gospodinovu (Iv. 13, 14.)!

Voli vedrinu i radost!

Veseo budi! »Hilarem — datorem diligit Deus!« (2. Kor. 9, 7.). Nikada se ne tuži na svoje svećeničko zvanje! Budi Bogu na njemu zahvalan! Budi u njemu sretan! Izabrao te je Gospodin (Iv. 15, 16.). »Ne boj se, maleno stado, jer se je Ocu vašemu svidjelo, da vam dadne kraljevstvo!« (Luk. 12, 32.). »Radujte se, — što su vaša imena ispisana na nebesima!« (Luk. 10, 20.). Ne smije kršćanstvo, što ga propovijedaš, biti tmurno i žalosno. Kršćanstvo nije vjera robova. Kršćanstvo je vjera djece, koja se smiju i umiljavaju oko Oca. Kršćanstvo je radosna, »blaga vijest«. Smrknuta svećenika vjernici ne vole. Nikada on ne će nikoga oduševiti za apostolat. Ne će ni za duhovno zvanje. A u pastorizaciji djece i omladine takav je svećenik naprosto nemoćan i nemoguć. Ako od prirode nijesi afabilan, moraš se siliti, da to postaneš. Po svećeničkoj dužnosti! Mora ti vedrina postati ne samo »actus imperatus«, nego »habitus imperatus«.

Budi prijatelj djeci i mladeži!

Napose voli djecu i mladež! Neka i djeca tebe vole! Mladi su svijet od sutra i, Crkva od sutra. A oni su i neispisana knjiga. Lakše im je pristupiti nego starijima. Lakše ih je predobiti. Lakše ih je modelirati. Bez predrasuda su i himbe; bez ukorijenjenih strasti i poroka. Nasmij se svakome djetetu i pomiluj ga! Učini djeci i omladini veselje, gdjegod možeš! Ne škrtari sitnim darovima i devocionalijama,. kad je o djeci riječ! Nastoj razumjeti mlade duše! Izlazi u susret njhovim potrebama i željama! Budi s njima strpljiv i širok! Uvijek se za njih posebno interesuj! Uvijek ih nastoj osvojiti: dobrotom i veseljem prije svega! Isusov je to duh; Isusova je to pastoralna metoda. Vidjet ćeš, da je dobra. Nikada se dijete, kojemu si bio dobar, ne će, ni kasnije u životu, na te baciti kamenom. Ni kad zastrani! Bit će mu spomen na djetinjstvo uz oltar i svećenika trajna milost; nosit će u srcu vas život, makar i nesvijesno, nostalgiju za Bogom i za kršćanstvom. Ni roditelja ne možeš ničim lakše privući, nego ako si dobar njihovoj djeci. Most ti je to u obitelji. »Dijete po licu, majku po srcu!« Imat ćeš onda i ministranata. Malih Samuela oko oltara: buduće elite, budućih, — ali i sadašnjih, — lajičkih apostola, budućih svećenika. I budućih redovnica. Moraš ih samo odgojiti: razborito, taktično, očinski veselo.

Cijeni redovnike i redovnice!

Cijeni redovnike i redovnice oko sebe! Kapital su u crkvenom životu! Budi sretan, ako ih imaš u župi! Ako ih nemaš, poradi, da ih dobiješ! Redovnici će ti biti i saveznici i savjetnici. A redovnice će biti i tebi i čitavoj župi blagoslov. One predstavljaju pročišćeno, posvećeno, žrtveno ženstvo u Crkvi: djevičansko, duhovno, materinstvo. One treba da budu molitveno srce Crkve i njezin kadioni oltar pred Bogom: »Christi bonus odor — Deo« (2. Kor. 2, 15.). One su meka ruka kršćanskog milosrđa. Ali zato i živa apologija Crkve i njezine duhovne vitalnosti. Pazi ih! Budi sestrama zaštitnik, savjetnik, dobrotvor i otac! Ali im zato ne budi tutor! U njihove se interne samostanske stvari i odnose ne petljaj! Nemaš prava. A nemaš ni kvalifikacije.

Izazvat ćeš reakciju. Stvorit ćeš među njima stranke. Sve ćeš pokvariti. Pomozi im mjesto toga, da se posvete! Odgajaj ih za njihov specifični apostolat! Daj im u ruke crkvu, kor, žensku mladež! Upotrebljuj ih u pomoćnoj katehizaciji! Šalji ih k sirotama i bolesnicima! Zaposli ih i u župskoj kancelariji, ako ti je župa velika! Ne sablažnjuj ih! Nikada i ni u čemu! Ne svlači ih sa piedestala, na koji ih je postavila Crkva! »Innupta et virgo cogitat, quae Domini sunt!« (1. Kor. 7, 34.). Jedino, ako si sam duhovan, moći ćeš ih, duhovno, voditi putevima savršenstva; moći ćeš ih dobro ispovijedati. Moći ćeš i čuvati, njih i sebe. Pazi, kad se radi o sestrama, uvijek na distancu! Ne zalazi k redovnicama, u samostan, radi zabave! Ne sjedaj s njima ni za klavir ni za partiju šaha! A ne sjedaj, olako, s njima ni za večeru! Ni s jednom redovnicom ne budi nikada ni intiman ni povjerljiv! Pali su mnogi i mnoge. Nigdje fatalne samoiluzije i autosugestije nijesu češće ni tragičnije. S jedne i s druge strane!

Radi na svome intelektualnom samoodgoju!

Radi na svom intelektualnom samoodgoju! Svejedno što možda nijesi nikakav »luminare maius«, što na sebi nemaš ništa ni genijalno ni duhovito, što nikada ne ćeš postati ni profesor ni biskup! Ne moraš biti polihistor; ne moraš biti ni čovjek blještave erudicije. Ali moraš biti inteligentan. »Labia — sacerdotis custodient scientiam!« (Mal. 2, 7.). Predstavljaš Crkvu. »Učitelj si u Izraelu!« (Iv. 3, 10.). Svaki vjernik, — i onaj školovani, — ima pravo da od tebe traži račun i objašnjenje i o vjeri i o velikim moralnim pitanjima života. Moraš znati, kako duhovno diše svijet, u koji si poslan. Ne smiješ nigdje, svojom ograničenošću i simplicizmom, sramotiti velike i svijetle Istine, koju propovijedaš. Ne smiješ dopustiti, da te se bistriji vjernici stide. »Rationabile obsequium vestrum!« (Rim. 12, 1.). Interesuj se stoga za savremene događaje! Prati, barem katoličku, štampu i koji stručni svećenički časopis! Nauči, koliko toliko, makar jedan svjetski jezik, pa naručuj i nešto sa strane! Kupi i koju vrijednu knjigu! Nemoj, da ti sva »literatura«, sva »hrana duha«, bude »Vjesnik u

srijedu« i »Arena«! Razgovaraj sa svećeničkim kolegama o aktualnim problemima, prije svega onim crkvenim i pastoralnim! A ne samo o motorima, o tranzistorima, o nogometnim utakmicama, o cijenama brašna, jaja i masti! Knjiga će te čuvati od čaše, od »društva«, od efemernosti, od snobizma, od blaziranosti, od poseljačenja, ali i od napasti. I napiši štogod za javnost, ako osjećaš dara! Trudi se, da ti svako pismo, karta, dopis, govor, propovijed, koronska radnja i kazus, budu koncizni i pismeni! Ako si talentiran, gledaj i doktorirati! Ne zato, da napraviš karijeru, nego da podigneš auktoritet i Crkvi i svome svećeništvu; da se i intelektualno habilitiraš za uspješniji apostolat i širu aktivnost! Budi i kritičan, i autokritičan! Čuvaj se svakog intelektualnog infantilizma! Ne govori s auktoritetom o stvarima, u koje se ne razumiješ! Ne gradi se stručnjakom, gdje nijesi! Ne igraj se »univerzalnog genija«! Vrlo ćeš lošu uslugu učiniti crkvenoj stvari, ali i svome ličnom ugledu, ako gradiš crkvu ili kuću »po svome planu«, ili ako auktoritativno nastupaš u medicini, u umjetnosti, u ekonomici, i ako si u svemu tome lajik i amater. Dosta je, da u tim stvarima vladaš glavnim pojmovima i da svagdje paziš na mjeru i ukus, — ono, što spada na solidnu opću naobrazbu, — a inače da se znaš, kad treba, obratiti na pravu adresu po informaciju, savjet, pomoć. Pazi i na otmjenost svojih društvenih i konvencionalnih manira, i na estetski izgled svoga kućanstva, i na finoću i stil konverzacije! Fin i obziran budi osobito prema starijim svećenicima i prema starijem svijetu uopće! Nije svećenička skromnost i poniznost u prljavštini, primitivizmu i naivnosti, a još je manje u surovosti. Kršćanstvo ne bi bilo od Boga, kad ne bi bilo lijepo, otmjeno, dostojanstveno!

Nemoj nikada biti naivan i lakovjeran!

Nemoj nikada biti naivan i lakovjeran! Ne ćeš lako pogriješiti, ne ćeš se ni pokajati, ne ćeš se ni posramiti, ako se budeš držao u načelnoj rezervi prema svim produktima privatne pobožnosti: »objavama«, »čudesima«, »porukama s neba«, »vizijama«, »proroštvima«. Nikada to nije bilo na korist vjerskom životu; danas, u doba razmaha znanosti i

opće intelektualne kritike, pa i skepse, mora to na nj djelovati samo negativno i destruktivno. Praznovjerje je jedan od najvećih, praktičkih, neprijatelja istinske religioznosti. Mi smo svećenici čuvari javne, evanđeoske objave, i najbolje je, da samo na njoj insistiramo i samo na njoj gradimo svoje osnove i kombinacije. Sve, što dolazi s privatne strane, valja da se najprije jasno i nedvojbeno legitimira kao djelo Božje (Dj. Ap. 5, 35.-39.). Čuvaj se svih »otkrića« i »originalnih ideja« na polju pobožnosti! Ne dogmatiziraj nijedne posebne pobožnosti; ne prikazuj nijednu od njih tako, kao da je u njoj bit religije, ili kao da je njom uvjetovano vječno spasenje ili s njom povezana sudbina i budućnost Crkve, kršćanstva, svijeta! Ni za kakvu se »specijalnu« ideju ne hvataj, niti joj se gradi prorokom! Pusti Bogu, da boguje! Ne simplificiraj njegovih grandioznih i tajinstvenih osnova; ne sužuj čudesnih i mnogovrsnih puteva Milosti (1. Kor. 12, 4.-6.)! Dovoljno smo doživjeli sramote i blamaža od vjerničke i svećeničke lakovjernosti!

Budi u pastvi savremen i moderan!

Budi u pastvi savremen i moderan! Ne bježi bolesno od novosti u pastoralnoj organizaciji i taktici! Nemoj biti »laudator temporis acti« i pristaša »staroga vina« (Luk. 5, 39.) pod svaku cijenu! Crkva se je u svim vjekovima prilagođivala prilikama, mijenjala metode, uvodila novosti. Stigma je to njezine duhovne vitalnosti nasuprot petrificiranju na drugim stranama. Budi svijestan i važnosti savremenih sredstava komunikacije i propagande! Upotrebljuj ih, gdje ih je god sankcioniralo pastoralno iskustvo Crkve! I skioptikon, i mikrofon, i tranzistor, i fotografski aparat, i magnetofon, i televiziju, i pozornicu! Bez profanacije, dakako, i svetoga mjesta, i svete službe, i svete, evanđeoske, istine. Ne možeš danas u pastvi biti bez statistike i evidencije. Ne možeš danas ni katehizirati bez pomoćnih sredstava, psihološke metode, zorne obuke. Sve se organizuje i sistematizira; moramo i mi. I od modernog života i njegovih manira prihvatit ćemo i iskoristiti sve, što valja. A prije svega budi apostol katoličke štampe! Ne možeš imati bo-

ljega, pouzdanijega, solidnijega saveznika. Pastoralni je anahronizam ignorirati štampu u naše dane opće pismenosti i masovnog književnog tržišta, u riječi i slici. Svaki svećenik u pastvi mora danas biti povjerenik i kolporter katoličke štampe. Svaka sakristija i samostanska porta mora joj biti kiosk.

Ali zato budi i oprezan prema modnim idejama!

Savremen i moderan budi u duhovnoj pastvi! Ali zato budi, i u životu i u pastvi, i oprezan prema modnim idejama, sumnjičav prema mentalitetu svijeta, koji se nije samo jedamput infiltrirao i u crkveni život! Nije sve, što je novo i originalno, odmah i dobro, i zdravo. Treba poznavati duh vremena. Treba ga i shvaćati i proučavati. Ali »en bloc« nemoj ga nikad prihvaćati! Nemoj ga slijepo i nekritično imitirati! Svijet je i odviše podvrgnut utjecaju zla, da bismo u njemu smjeli gledati ideološku ili moralno-kulturnu normu. »Mundus totus in maligno positus est!« (1. Iv. 5, 19.). Mi njega moramo da učimo i ispravljamo, a ne on nas. U Evanđelju je puna i božanska istina života. Svijet valja spasavati od njegovih mana i zabluda, a ne njega i njegove mane pravdati, glorificirati, deificirati. Situacija je s te strane za nas uvijek delikatna. Modernizam se je u kršćanstvu, više manje, uvijek pretvarao u krivovjerje i otpad. Reforme i novosti u Crkvi moraju uvijek ići uporedo s puno tankoćutnog smisla i razumijevanja za predanu istinu tradicije i za prosvijetljeno i nadahnuto iskustvo kršćanske prošlosti. Prava crkvenost, prava kršćanska reforma, uvijek ekvilibrira, čuva ravnotežu, oprezno lavira između konzervatizma i reformnih novosti. Između konzervatizma ideja, — vječne evanđeoske istine, — i novosti metoda i vanjske forme. Evolucija je u Crkvi uvijek organska. Ona ne može doći u protuslovlje, u koliziju, sa onim, što je u Crkvi božansko, evanđeosko, apostolsko. Ne može u Crkvi biti revolucije, a zapravo ni revizije. Ni u čemu. Ne može biti ni naglosti. Ne može biti ni radikalno izlomljenih linija. Uvijek, kad se susretneš sa novinama u crkvenom životu i kad se za njih pledira i agitira, pogledaj i na prošlost, konzultiraj Evanđelje! »Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint!« (1. Iv. 4, 1.). »Omnia autem probate: quod bonum est tenete!« (1. Sol. 5, 21.). Radije budi i previše konzervativan, nego previše liberalan i »nov«: manje je rizika. Moderne svećeničke apostazije nijesu dogmatičke, one su ponajčešće moralne. Previše se približimo duhu i shvaćanjima svijeta. Kapituliramo pred njim. Izgleda nam mudriji od Evanđelja. Zaboravimo na međe i mjeru. Posvjetovnjačimo se.

Ne eksperimentiraj s oltarom!

Ne eksperimentiraj s oltarom! Zdrava modernost je dobra, ali novotarstvo i »novatorstvo« kao pastoralni princip nije dobro. Ne stvaraj »svoje« pastve! Ne radi sve po svojoj glavi! Nijesu pastoralni »specijaliteti« prvo. Ne ulazi u pastvu pod parolom: »Ecce ego nova facio omnia!« (Otkr. 21, 5). U ljudskim je ustima naivna. Nijesi pametniji od sviju drugih. Gdje je god moguće, nadovezuj na običaje i poprimljene, uvedene i popularne uzuse! Čuvaj pastoralne i župske tradicije! Preskripcija i presumpcija govore za njih, uz njih su. U posjedu su prava: »in possessione iuris«. Afirmirale su se u praksi. Realna su vrijednost. Ne stavljaj lako na njihovo mjesto dubiozne, problematične, možda i nerealne! Nemoj biti čovjek, koji uvijek samo počinje, a ništa ne svršava! »Quia hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare!« (Luk. 14, 30.). Nastavljaj radije, gdje su tvoji prethodnici stali! Nadgrađuj! Razvijaj! S puno obzira, pažnje i ljubavi prema onomu, što su drugi prije tebe stvorili! Možda i s mnogo znoja i truda. Nikada ne dokidaj staroga, dok nijesi siguran, da je novo, sigurno, bolje!

Koncentriraj svoj rad i pastvu uvijek na ono bitno!

Koncentriraj svoj rad i pastvu na ono bitno i glavno! Nije u njoj glavno organizacijska forma. Nije ni sistem. Prvo je i glavno u duhovnoj pastvi Krist. Njegova riječ. Njegova milost. Njegova žrtva. Njegova Euharistija. Njegovi sakramenti. Nije problem u metodi. Problem je u sadržaju. Problem je u srcu i duhovnosti. Nikada stoga ne stavljaj

metodu pred stvar! Nebitno pred bitno! Okvirne, a pogotovu ne efemerne, elemente pred centralne! A centralno je ono, što su apostoli i Crkva uvijek tražili, na prvom mjestu, od duhovne pastve; ono, što su uvijek prakticirali. Molitva, misa, propovijed, ispovijed, pričest, katehizacija, providanje bolesnika, kršćanski brak, dobar obiteljski život, moral — privatni i javni, ispovijedanje vjere, kršćansko milosrđe i ljubav. Osiguraj i ti, prije svega, vjernicima solidnu propovijed, ispovijedaj revno i pažljivo, promiči i preporučuj čestu svetu pričest, otidi odmah bolesniku, kad te pozovu, i obiđi ga i kasnije, kadgod možeš, govori uvijek svetu misu pobožno i bez brzanja, — osobito u akcijama, — i objašnjuj vjernicima svakom prilikom njezino središnje mjesto u kršćanskom životu, moli javne molitve polagano i razgovjetno, revnuj za sve tradicionalne pobožnosti i obavljaj ih sa što više liturgijskog reda i sjaja, u katehizaciji budi savjestan, uporan, požrtvovan, inventivan, naglašuj uvijek dužnost mladenačke nevinosti, svetost braka, važnost kršćanskog obiteljskog života, potrebu molitve, osobne i zajedničke, kućne, insistiraj na dobroj zaručničkoj pouci i crkvenim propisima pri vjenčanju, propagiraj misije i uniju, govori češće o svećeničkim i redovničkim zvanjima i o financijskom apostolatu u službi Crkve i sjemeništa! Onda si učinio glavno, što Bog od tebe očekuje. Zapravo sve! Nikad ih ne propuštaj, tih svojih glavnih svećeničkih i pastoralnih dužnosti: ni pod kakvom izlikom! Svaku od njih izrvšuj uvijek do kraja i požrtvovno! Nikada nemoj klonuti zbog zapreka i neuspjeha! Nikada ništa ne propuštaj ni od malodužnosti: ni pod kakvom izlikom! Svaku od njih izvršuj budi praktičan; pazi najviše na bitne ciljeve duhovne pastve: da vjernici na život gledaju očima vjere, da poznaju Boga, da se mole, da izvršavaju vjerske i moralne dužnosti, da ljubomorno čuvaju svaki kršćanski običaj i tradiciju! U propovijedima biraj i obrađuj teme sustavno i vraćaj se uvijek na ono glavno: na Boga, na otkupljenje, na vječne istine, na moralne dužnosti, na euharistijski i sakramentalni život, na apostolsku i vjerničku svijest! Uvijek propovijedi barem skiciraj, a po mogućnosti i piši i uči! Ne će ti onda biti šuplje; znat ćeš, šta ćeš govoriti; ne ćeš se opetovati, ne ćeš duljiti i gnjaviti. Dokumentiraj ih prije svega Svetim

Pismom: manje problematičnim i legendarnim primjerima! Ne propuštaj nikada, ni zimi, posve propovijedi! Govori i tada barem 5 minuta! I na malim, nedjeljnim i blagdanskim, misama reci vjernicima barem koju riječ, promišljenu i jedru! Ne ispovijedaj nikada mehanički: zanimaj se za duhovno stanje penitenta; pusti ga, da se izgovori i istuži; gledaj ga živo zainteresovati za ozbiljno shvaćanje vjerskog života neka iz ispovijedi uvijek odnese barem nešto, što će ga, realno i trajno, impresionirati i podignuti! Ispovijed je vrijeme milosti za duše »per eminentiam«; ispovijed je naš najjači pastoralni adut, — tridentinski je sabor to izrijekom naglasio; — ispovijed je prvo sredstvo i oruđe religioznog preporoda u kršćanstvu, najneposredniji put do, euharistijske, punine milosti. I njezina je psihološka strana izvanredna. Nigdje ljudi nijesu pred Bogom iskreniji; nigdje spremniji, da poslušaju glas milosti. A nigdje ne možemo, osobito danas, doći ni u neposredniji i diskretniji kontakt sa vjernicima nego u ispovijedi. Sami smo tu s njima i s Bogom. Sjedaj što češće u ispovjedaonicu i ispovijedaj s puno strpljivosti, pažnje i odgovornosti, pa si odmah polovinom dobio bitku za duše! I učinio si polovinu od onoga, što Krist od tebe traži u pastvi! Što je molitva za tvoj osobni svećenički život i ustrajnost, to je ispovijedanje za vjerski život u župi. »Responsum mortis«! Temelj, garancija, barometar!

I, na koncu, još samo jedno: Ne vraćaj se iz svetišta natrag u svijet, kad si ga jednom ostavio! Na dvije stvari osobito pazi s te strane!

Ne budi nepotista!

Ne budi nepotista! Ni u najblažoj formi! Što si se više, kao svećenik, emancipirao od rodbinskih obveza, to bolje! Voli svoje, ali ne bogati ih na račun Crkve, od prinosa vjernika! Budi sa svojima fin, budi roditeljima i dobrotvorima iskreno zahvalan, ali ne daj, da ti tutoruju u svetištu! Ne svrstavaj se pod klansku zastavu! Gospodin nam je u tom pogledu dao primjer, koji govori jasnije od svih riječi i kojemu ne treba komentara. »Zašto ste me tražili? Zar nijeste znali, da ja moram biti u onomu, što je Oca

mojega?« (Luk. 2, 49.). »Šta ja imam s tobom, ženo?« (Iv. 2, 4.). »Tko je mati moja i tko su braća moja!« (Mat. 12, 48.). Apostol nije privatnik: on je javni čovjek, Božji čovjek; on je svačiji i ničiji. »Sine patre, sine matre, sine genealogia!« (Hebr. 7, 3.). Za njega vrijedi ono Pavlovo: »Continuo non acquievi carni et sanguini!« (Gal. 1. 16.).

Ne miješaj se u svjetske i profane poslove!

Ne miješaj se u svjetske i profane poslove! Nije za nas ni porezna blagajna, ni bankarska klupa, ni poljoprivredno dobro, ni eksperimentalni centar. Svjetski poslovi posvjetovnjačuju, rastresaju, polove dušu. A ona treba da sva pripada Bogu i njegovu Kraljevstvu. »Nitko ne može dvojici gospodara služiti!« (Mat. 6, 24.; Luk. 16, 13.). »Pusti, neka mrtvaci ukapaju svoje mrtvace, a ti idi, te navješćuj kraljevstvo Božje!« (Luk. 9, 60.). Oturimo sve to na svjetovnjake! Njihov je to posao; njihova domena. Pa i kad se radi o materijalnim potrebama Crkve! A ako se već moraš, po volji viših, prihvatiti i toga, čuvaj se, moli se, bježi što više u svetište, u pastoralnu aktivnost, u svećeničko društvo! Možda voliš tehniku, — tehničko je doba oko nas. Pa voli je, ali i tada neka tvoja tehnika bude pastoralna tehnika, ne zabavna! Nikad ne koncentriraj na nju glavne pažnje u svom životu i radu! Ne posvećuj joj ni previše vremena! Svećenik si i duhovnik prije svega; nijesi profesionalac. Na jedno prije svega pazi! Ne ulazi, ni pod kakvom izlikom, u politiku! Onu praktičnu i dnevnu! Mi svećenici možemo, — i moramo, — biti rodoljubi; političari ne moramo i, zapravo, ne smijemo. Nije politika naš posao. Nije u stilu Evanđelja. »Zadjeni mač svoj u korice!« (Mat. 26, 52.; Iv. 18, 11.). »Čovječe, tko je mene postavio sucem ili djeliteljem nad vama?« (Luk. 12, 14.). »Dajte — caru, što je carevo!« (Mat. 22, 21.; Mark. 12, 17.; Luk. 20, 25.). Ne odgovara apostolskoj praksi. »Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus« (2. Tim. 2, 4.). »Non est aequum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis!« (Dj. Ap. 6, 2.). Nije nam svećenička politika nikada donijela blagoslova. Nikada se nijesu svećenici političari svojom politikom posvetili. Ni Richelieu, ni Mazarin, ni

Tayllerand. A kompromitirali se jesu, bezbroj puta. I Crkvu su kompromitirali. Treba li uopće navoditi primjere? Svježi su i drastični. Nije za nas revolver ni mač. Mi smo mironoše (Luk. 10, 5.; Mat. 10, 12.). Nijesu za nas stranke. Mi smo učitelji i oci svima. Nije za nas skliska i sluzava politička pozornica, na kojoj nitko nikoga ne štedi; gdje je laž i spletka postala, u praksi, nepisanim zakonom. Nije za nas nacionalistička zadrtost i zagriženost. Nije za nas ni klasno obračunavanje. Imamo mi dovoljno posla s dušama. Oplemenimo li ih i posvetimo, propovijedamo li narodima, s dostojanstvom i dosljednošću, pravdu i ljubav, više smo nego itko učinili i za socijalno blagostanje čovječanstva, i za veličinu i sreću domovine. Mi smo po profesiji miritelji i posrednici (Mat. 5, 9.); vjesnici bratstva sviju u Bogu (Mat. 23, 8.; Gal. 3, 28.; Kol. 3, 11.); glasnici vječnosti i drugoga svijeta. Naše je oružje strpljivost i blagost. »Naša je politika Križ!« (Pijo X.).

* * *

Eto, napisao sam ti ovo nekoliko savjeta za tvoj budući svećenički život. Kao stariji brat mlađemu. Onako, kako mislim, da je pravo pred Bogom. U našim prilikama, još uvijek primitivnim i jednostavnim. Jednostavnim barem po formama. Iz svoga više nego 40-godišnjeg svećeničkog iskustva. Ne moraju ti moji savjeti biti u svemu najbolji. Neka ih drugi slobodno dopune, pa i korigiraju, u onome, gdje možda imam krivo. Ali iskreni jesu. I dobronamjerni jesu. I konkretni jesu.

Uvijek sam o tim stvarima volio misliti. Uvijek sam u životu držao oči otvorene. A imao sam, valjda, i ponešto prirođenog dara opažanja, intuicije, kritičnosti. Prema onomu, što sam sâm radio i doživljavao, i prema onome, što su radili drugi oko mene. A trsio sam se, da sve, — teoretski berem, — podvedem pod retortu Evanđelja. I da uvijek ostanem ni liniji. Temperamenat, obiteljski odgoj i školovanje na pravom mjestu, — uvijek ću na toj velikoj milosti biti Gospodinu zahvalan, — davali su mi vazda impulze u tom smjeru. Drugo je, dakako, koliko sam sâm bio dosljedan u praktičnoj, osobnoj, primjeni principa, koje sam zastupao. Neprispodobivo je teže kršćanski živjeti

nego kršćanski umovati, pa i kršćanski vjerovati. Bio sam i na položaju, gdje sam mogao s mnogo svećenika govoriti i mnogo njih promatrati izbliza. A još više o njima slušati i doznavati. I iz dokumenata, i iz kompetentnih izvora.

Nadam se stoga, da se ne ćeš pokajati, ako se u te moje sugestije barem, zamisliš. Ozbiljno. Pred Bogom. I ako se, kojiput, — kad se nađeš pred sudbonosnim izborom, — sjetiš, da je jedan stari svećenik tako mislio i to smatrao svojom svećeničkom duhovnom oporukom.

A sada te preporučujem Bogu i riječi njegove milosti. Da On u tebi i na tebi dalje izida čitav tvoj budući svećenički život. I da ti dadne nasljedstvo među svetima (Dj. Ap. 20, 32.).

»Budi vjeran do smrti!« (Otkr. 2, 10.). Jer »blago onome sluzi, kojega gospodar njegov, kad dođe, nađe, da tako čini!« (Mat. 24, 46.).

Voli te i moli se za tebe tvoj
Čedomil Čekada